

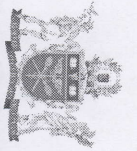
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
ІНСТИТУТ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(м. Чернівці, Україна)
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. ШТЕФАНА ЧЕЛ МАРЕ
(м. Сучава, Румунія)

ЕКОЛОГІЧНИЙ ВИКЛИК СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТУ В ЕКОНОМІЧНОМУ ВИМІРІ

Коллективна монографія

ЧЕРНІВЦІ-СУЧАВА 2016

Чернівці
«Місто»
2016

CHERNIVTSI INSTITUTE OF TRADE AND ECONOMICS
OF KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF TRADE AND ECONOMICS
(CHERNIVTSI, UKRAINE)
STEFAN CEL MARE UNIVERSITY
(SUCEAVA, ROMANIA)

ECOLOGICAL CHALLENGE TO MODERN GLOBAL WORLD IN ECONOMIC DIMENSION

Collective Monograph

CHERNIVTSI-SUCEAVA 2016

Chernivtsi
«Misto»
2016

УДК 504.03
БК 20.18
Е 45

Рекомендовано Вченою радою Чернівецького торговельно-економічного
інституту Київського національного торговельно-економічного
університету (протокол №4 від 14.12.16 р.)

Рецензенти:

А.В. Озеран, доктор економічних наук, доцент;
М.А. Проданчук, доктор економічних наук, доцент.

*Автори вміщених матеріалів висловлюють свою думку,
яка не завжди збігається з позицією редакції.
За зміст матеріалів відповідальність несуть автори.
Матеріали подаються в авторській редакції*

С.Д. Лучик, К.Л. Багрий
**Екологічний виклик сучасному глобальному світу
в економічному вимірі** : колективна монографія /
за ред. С.Д. Лучик. – Чернівці: ВЦ «Місто», 2016. – 296 с.

Колективна монографія видається в рамках комплексного виконання науково-дослідної роботи «Організаційно-методологічні основи розвитку екологічного обліку та аудиту на підприємствах з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції» (номер державної реєстрації 0115U003119).

Монографія розкриває економічні та екологічні імперативи розвитку суспільства, країни, регіонів, підприємств. Висвітлені теоретичні і методичні засади забезпечення екологобезпечного суспільства. Досліджена організація та методика обліку в контексті соціальної відповідальності бізнесу. Значну увагу приділено розробці концептуальних підходів до екологічного аудиту і контролю, аналізу фінансових та управлінських аспектів еколого-економічного регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Висвітлено роль екологічного менеджменту і маркетингу як інструментів забезпечення екологічної безпеки країни, регіону, підприємства.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів, широкого загалу читачів, які займаються питаннями еколого-економічного розвитку суспільства.

УДК 504.03
БК 20.18

ISBN 978-617-652-174-7

© С.Д. Лучик
© К.Л. Багрий
© ЧТЕІ КНТЕУ, 2016
© ВЦ «Місто», 2016

окресленого векторами спектру розвитку, що чинить вплив на діяльність вітчизняних господарюючих суб'єктів. Серед низки першочергових завдань, що потребують розв'язання на загальнодержавному рівні управління, важливе місце посідає збереження природного середовища. В силу чого, екологічного аудиту стануть досить дієвим шляхом подолання труднощів екологічного характеру, що в цілому забезпечує досягнення визначених економічних та правових пріоритетів.

Література до розділу 3.1

1. Про екологічний аудит : Закон України від 24 червн. 2004р. № 1862-IV : за станом на 16 жовтн. 2010р. № 5456-17) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.gada.gov.ua/laws/show/1862-15>
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червн. 1991р. №1264-ХІІ : за станом на 24 грудн. 2015р. №918-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.gada.gov.ua/laws/show/1264-12>
3. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січн. 2015р. № 5/2015 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.gada.gov.ua/laws/show/5/2015>
4. Бондар О.І. Екологічний аудит: світовий досвід і вітчизняні реалії / О.І. Бондар, Г.О. Білявський, Ю.М. Саталкін, М.О. Пилипчук // Вісник НАН України. – 2011. – №4. – С. 42 – 51.
5. Бондар Ю.А. Впровадження екологічного аудиту в Україні / Ю. А. Бондар // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – №2(32). – С.172 – 175.
6. Гончаренко Н.В. Класифікація екологічного аудиту / Н.В. Гончаренко // Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecolopt.univ.kiev.ua/articles/Goncharenko.pdf>

150

7. Маліков В.В. Екологічний аудит: аналіз проблематики в наукових дослідженнях / В.В. Маліков // БізнесІнформ. – 2015. – №5. – С. 161 – 164
8. Шевчук В.Я. Екологічний аудит : Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький. – К.: Вища школа, 2000. – 344 с.
9. Пізняк Т.І. Екологічний аудит як складова механізму екологічного менеджменту / Т.І. Пізняк / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/Ekologichnu%20audit.pdf>
10. Шершун С.М. Поняття екологічного аудиту: правовий аспект / С.М. Шершун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип.30. – Том.1. – С.197-201.
11. Федунік У.П. Екологічний аудит: питання теорії і практики / У.П. Федунік // Науковий вісник. – 2005. – Вип.15.4. – С. 295 – 300.
12. Вікіпедія : Вільна енциклопедія : офіційний веб-сайт / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
13. Аудит : підручник / [О.А.Петрик, В.О.Зотов, Б.В.Кудрицький та ін.] ; за заг. ред. проф. О.А.Петрик. – К.: КНЕУ, 2015. – 498 с.
14. Европейский Банк Реконструкции и Развития (ЕБРР): офіц. веб-сайт / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/tv/home.html>

3.2. Проблеми впровадження екологічного аудиту в Україні

3.2. Ecological audit in Ukraine - actuality and problems of introduction

В сучасних умовах швидкість науково - технічного прогресу на кілька порядків перевищує адаптаційні можливості існуючих живих організмів. Тому надзвичайно

загострилися багато проблем, а серед них одна з головних – проблема взаємозв'язку суспільства і природи, людини і навколишнього середовища. Все це призводить до порушення екологічної рівноваги, що складалася протягом тривалого часу і спричинює появу екологічної кризи, небезпечної для людей і довкілля.

Зростаючий антропогенний вплив на навколишнє середовище, його забруднення різними відходами виробництва, поряд з надмірним використанням природних ресурсів, стали предметом широкого обговорення і всестороннього вивчення. Саме тому метою нашої роботи є дослідження проблем впровадження екологічного аудиту в Україні і пошук шляхів гармонізації відносин природи і суспільства.

Найбільший антропогенний вплив на навколишнє середовище в сучасну епоху чинить транспорт, промисловість, енергетика, сільське господарство. Не менш небезпечним забруднювачем оточуючого середовища є промислові відходи. В Україні основним джерелом утворення відходів є підприємства гірничо-промислового, хіміко-металургійного, машинобудівного, паливно-енергетичного, будівельного, агропромислового комплексів, а також комунальне господарство.

Найтоксичнішими серед них є відходи, що містять важкі метали, нафтопродукти, отрутохімікати, пестициди, основна маса яких утворюється в Донецькій та Дніпропетровській областях [1].

Реалізація Концепції сталого розвитку «Україна - 2020» спрямована на забезпечення збалансованого економічного, соціального та екологічного розвитку регіонів. Її основна мета направлена на впровадження в Україні європейських

стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Стандарти безпеки Стратегії є приділення особливої уваги вестором здоров'ю людини, що неможливо без ефективної життя та здоров'ю людини, що неможливо без ефективної захисності соціально вразливих верств нації, безпечного стану довкілля і доступу до якісної населення, безпечних харчових продуктів та промислових питної води, безпечних харчових продуктів та промислових питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів [2].

Досягнення вищезазначеної стратегії не можливе без впровадження і удосконалення інструментів еколого-економічної політики, в тому числі і аудиту.

Ю. А. Бондар зазначає, що роль такого аудиту посилюється із підвищення впливу екологічних показників на інвестиційну привабливість і конкурентоспроможність компанії на ринку. Адаже екологізація господарської діяльності підприємств та економіки в цілому неможлива без впровадження системи екологічного аудиту, як невід'ємної складової частини екологічного менеджменту і природокористування, надзвичайно важливого для економіки, оскільки дозволяє зменшити екологічний, інформаційний і комерційний ризик, пов'язаний з прийняттям господарських рішень [3].

Вперше система екологічного аудиту була застосована підприємствами США в 70-х рр. XX ст. з метою досягнення вимог американського природоохоронного законодавства того періоду. До кінця 80-х рр. XX ст. деякі компанії досягли навіть вищих, порівняно з передбаченими законодавством, екологічних показників. Активний екоаудит, так само як і активний екологічний менеджмент, з того часу почав поширюватися не тільки серед компаній США, але поступово завойовував усе більшу довіру в європейських фірм. Із прийняттям міжнародних стандартів ISO 14000 і EMAS

вимога щодо періодичного проведення аудиторських перевірок стала однією з найважливіших умов отримання компаніями відповідного сертифіката [4].

Для України це один з інструментів реалізації національної екологічної політики. Питання застосування екологічного аудиту в Україні закріплені у Законах України "Про охорону навколишнього природного середовища" [5], Закону України "Про екологічний аудит" [6], національному стандарті України ДСТУ ISO 19011:2003 "Настанови щодо здійснення аудиту систем управління якістю і (або) екологічного управління" [7], (МСА) 1010 «Розгляд питань, пов'язаних з охороною довкілля, при аудиторській перевірці фінансової звітності» [8].

Слід зазначити, що зацікавленість вітчизняних підприємств у залученні іноземних інвестицій вимагає застосування загальноприйняттих у світовій практиці екологічних процедур, зокрема й екологічного аудиту, який також використовується в системі ISO 14000 – міжнародний стандарт, що містить вимоги до системи екологічного керування [9].

Багато науковців по різному трактують значення терміну «екологічний аудит», однак на нашу думку найповнішим є наступне – «екологічний аудит» – це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, систем управління навколишнім природним середовищем та формації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту" [5].

Право на проведення екологічного аудиту в Україні мають екологічні аудитори, сертифіковані відповідно до вимог

України. Такими вимогами є: а) відповідна законодавства України. Такими вимогами є: а) відповідна освіта; б) досвід роботи у сфері охорони навколишнього природного середовища або суміжних сферах не менше чотирьох років підляд; в) отримання в установленому порядку сертифіката на право здійснення відповідної діяльності, який видається терміном на 3 роки.

Відповідні критерії встановлюються замовником екологічного аудиту в договорі на його проведення. Екологічному аудиту можуть підлягати підприємства, установи та організації, їх філії, підприємства чи об'єднання, цілісні майнові комплекси, інші господарські об'єкти, їх окремі підрозділи, виробництва чи види діяльності; системи управління навколишнім природним середовищем; інші об'єкти, передбачені законом.

Таким чином, основними цілями екологічного аудиту є: по-перше, надання об'єктивної інформації про екологічні аспекти діяльності підприємства та її відповідність установленим стандартам, нормативам, вимогам ініціаторів проведення відповідних перевірок; по-друге, вироблення рекомендацій щодо подальшого поліпшення корисних рекомендацій щодо подальшого поліпшення організації екологічного менеджменту, еко-контролінгу тощо, а також підвищення ефективності природоохоронних заходів, які проводяться фірмою.

Аудитор самостійно приймає рішення про суттєвість впливу екологічних питань на фінансову звітність клієнта та необхідність виконання додаткових спеціальних процедур. При цьому слід керуватись рекомендаціями міжнародного стандарту аудиту (МСА) 1010 «Розгляд питань, пов'язаних з охороною довкілля, при аудиторській перевірці фінансової звітності» [8].

Вивчення положень МСА 1010, а також зарубіжного та вітчизняного досвіду аудиторського контролю з екологічних

питань у фінансовій звітності господарюючих суб'єктів дає підставу зробити висновок, що основними напрямками зазначеної перевірки є:

- контроль за дотриманням підприємством чинного законодавства в екологічній сфері;

- оцінка ризику аудиторської перевірки, пов'язаного з екологічними питаннями, та переоцінка загального аудиторського ризику;

- контроль за роботою і документациєю екоменеджерів та внутрішніх екоаудиторів підприємства;

- оцінка екологічних зобов'язань підприємства і контроль за повнотою їх відображення у звітності;

- контроль за правильністю визначення підприємством платежів за лімітне та понадлімітне забруднення навколишнього середовища;

- перевірка наявності й сплати екологічних штрафів та інших санкцій;

- контроль за повнотою та достатністю фінансування заходів щодо підтримки екологічної безпеки підприємства на необхідному рівні фактичних витрат на охорону навколишнього середовища;

- перевірка розрахунку витрат на зниження рівня екологічної небезпеки;

- вивчення внутрішньої політики підприємства-клієнта з питань екології;

- оцінка впливу екологічних проблем на безперервність діяльності підприємства та можливість його подальшого функціонування у найближчому майбутньому;

- отримання інформації від юриста про наявність претензій та судових позовів, пов'язаних з екологічними питаннями;

перевірка правильності розрахунку та повноти сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища;

- перевірка наявності у підприємства екологічних ліцензій (дозволів) на ті види діяльності, які визначено чинним законодавством;

- контроль за повнотою розкриття необхідної інформації з екологічних питань у Примітках до фінансової звітності.

- контроль чинних правових норм екологічний аудит є згідно чинних обов'язковим. Відповідно до вимог ст. "12" добровільним та обов'язковим. Відповідно до вимог ст. "12" Закону України "Про екологічний аудит" обов'язковий екологічний аудит здійснюється на замовлення зацікавлених органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у наступних випадках:

- банкрутство;

- приватизація, передача в концесію об'єктів державної та комунальної власності, крім визначених законом випадків;

- передача або придбання об'єктів в державну чи комунальну власність;

- передача у довгострокову оренду об'єктів державної або комунальної власності;

- створення на основі об'єктів державної та комунальної власності спільних підприємств;

- екологічне страхування об'єктів;

- завершення дії угоди про розподіл продукції відповідно до закону;

- в інших випадках, передбачених законом [6].

Незалежно від виду аудиту, основною метою при його проведенні є: контроль вірогідності наданої підприємством екологічної інформації; перевірка відповідності об'єкта екологічним вимогам; оцінка існуючої системи керування навколишнього середовища і здоров'я працівників; оцінка ризиків від регульованих і не регульованих впливів на середовище.

Основними об'єктами екологічного аудиту, згідно із законодавством України, є наступні: сировина, продукти харчування, харчоблоки, технологічні процеси, продукти викиди в атмосферу, стічні води, відходи, засоби індивідуального і колективного захисту, техніка безпеки; положення про політику компанії в області охорони праці і навколишнього середовища, екологічний паспорт підприємства й ін.

Екологічний аудит в Україні тільки починає розвиватись, як вектор ринкової економіки, інструмент реалізації конституційних прав громадян на безпечне довкілля та екологічну безпеку на рівні підприємств, території і держави.

Тому з метою покращення екологічної ситуації в нашій державі доцільно активізувати законодавчу та виконавчу гілку влади, а також органи місцевого самоврядування, підприємства і організації, залучивши екологічних аудиторів до співпраці. Також ратифікація на державному рівні міжнародних стандартів екологічного менеджменту та аудиту серії ISO 14000.

Література до розділу 3.2

1. Потіш А.В. Екологія: теоретичні основи і практикум/ А. В. Потіш, В. Г. Медвідь, О. Г. Гвоздецький, З. Я. Козак// Л.-Магніолія.-2008.

2. Указ Президента України «Стратегія сталого розвитку України - 2020" № 5/2015. від 12 січня 2015 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.gada.gov.ua/> (дата звернення:10.11.2016).

3. Бондар Ю.А. Впровадження екологічного аудиту в Україні / Ю. А. Бондар//Економічний вісник Донбасу №2 (32).- 2013.- С.172-175

4. Басанцов І.В.Екологічний аудит в Україні: актуальність, проблемні питання та напрямки удосконалення / І. В. Басанцов, О. С. Пантелєйчук // Механізм регулювання економіки №1. - 2010. - С.38-46

5. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" № 918-VIII від 24.12.2015 р. : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.gada.gov.ua/> (дата звернення:10.11.2016).

6. Закон України «Про екологічний аудит» № 1862-IV від 24.06.2004 р.: [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.gada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1862> (дата звернення:10.11.2016).

7. ДСТУ ISO 19011:2003 "Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://online.budstandart.com.ua/catalog/doc> (дата звернення:10.11.2016).

8. МСА 1010 «Розгляд питань, пов'язаних з охороною довкілля, при аудиторській перевірці фінансової звітності» [Електронний ресурс].-Режим доступу: <http://www.aru.com.ua/msa> (дата звернення:10.11.2016).

9. Міжнародні стандарти екологічного менеджменту і аудиту. ISO 14000. [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://partnership.by/wr-content/uploads/2016/05/ISO_14001.pdf (дата звернення:10.11.2016).